

*Токарева В. О.,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права**Національного університету «Одеська юридична академія»*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ КНР: НА ШЛЯХУ ІННОВАЦІЙ

Анотація. У статті розглядаються теоретичні аспекти впливу, який справив вступ КНР до Світової організації торгівлі (СОТ), та розвиток сфери інтелектуальної власності у зв'язку з глобалізаційними процесами. У 2016 році відзначалося 15-річчя вступу КНР у СОТ, яке передбачає вплив «терміну охорони» та можливість застосування заходів у зв'язку з невідповідністю законодавства в галузі інтелектуальної власності поставленим вимогам. Уряд КНР і надалі планує посилення заходів з охорони інтелектуальної власності, що має призвести до поліпшення умов для авторів об'єктів інтелектуальної власності та інвесторів. У статті проаналізовано, як вступ до СОТ та необхідність упровадження заходів відповідно до критеріїв та норм Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності вплинуло на формування сучасного напрямку розвитку політики у сфері інтелектуальної власності КНР.

Ключові слова: інтелектуальна власність, копіювання, глобалізація, контрафактне виробництво, авторське право, шанзай.

Постановка проблеми. Історично склалося, що побудувавши економіку шляхом запозичення західних технологій, держави обирають шлях інновацій. Так, розбудувавши економіку на виробництві та експорті товарів Шанзай, що запозичують західні технології, уряд КНР обрав курс на інновації. Виробництво товарів, що є запозиченням західних технологій, безумовно, може принести прибуток. Водночас високий, стабільний розвиток економіки та надвисокі статки можуть принести лише розробка та впровадження передових технологій, інновацій та інтеграція економіки у світову систему торгівлі [1]. Невипадково ж китайський виробник автотранспортних засобів Geely, який вважається одним із самих ненадійних, придбав компанію Volvo, відому саме виробництвом найбільш надійних автомобілів у світі [2].

Визначивши пріоритетним напрямом розвиток власних інновацій, національної інтелектуальної власності та інтеграцією економіки у світову систему торгівлі, КНР приєднався до участі в міжнародних інституціях та угодах.

Без сумніву, вступ до Світової організації торгівлі (далі – СОТ) та необхідність впровадження заходів відповідно до норм Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – ТРІПС) послужили поштовхом для формування сучасного вектора розвитку політики у сфері інтелектуальної власності КНР [3].

Попри те, що положення, які впроваджує СОТ, і не позбавлені недоліків, членство в організації є важливим елементом, а то й необхідною умовою для повної інтеграції у світову систему торгівлі.

З огляду на глобалізаційні процеси – перетворення національних господарств, включених у міжнародні економічні зв'язки, в інтегровану частину світового господарства, нездат-

ну більше функціонувати та розвиватися у відриві та незалежно від нього [4], КНР не може залишатися осторонь для успішної розбудови економіки.

Питанням правового регулювання інтелектуальної власності в КНР та впливу глобалізаційних процесів на економіку присвячені праці таких науковців, як: К. Михалопулос, І.Ю. Мірських, В.В. Міхеев, М.А. Ортинська, Д.С. Сухомлинова, Дж. Стігліц, В.Г. Швидко, К. Раустіал К. Спрігман та інших.

Мета статті. Головною метою роботи є дослідження наслідків та впливу КНР на участь у міжнародних інституціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розбудова системи інтелектуальної власності в КНР почалася нещодавно, проте доволі стрімко [5]. Права на об'єкти інтелектуальної власності в сучасному їх розумінні були визнані й отримали захист, починаючи з 1979 року, коли КНР стала учасницею основних міжнародних конвенцій [6].

Незважаючи на те, що інтелектуальна власність як галузь у КНР існує незначний проміжок часу, в 2011 році було подано понад мільйон заявок на отримання патентів на винаходи та корисні моделі, у свою чергу в Україні цього ж року було подано трохи більше 15 тис. заявок. Заявником виступили місцеві компанії та низка міжнародних – Sony Corp (подано у 2011 році більше 2 тис. заявок), Pansonic Corp (подано понад 1800 заявок), Microsoft (подано понад 1600 заявок). Аналізуючи законодавчу базу, можна відзначити, що загалом вона схожа на аналогічні в інших країнах. Наприклад, у Китаї, як і в Україні, можна й зареєструвати торгову марку, й отримати патент на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Як і в Україні, захистити свої права можна як в адміністративному, так і в судовому порядку, і як в Україні, передбачена кримінальна відповідальність [1].

За висловом професорів К. Раустіала та К. Спрігмана, сучасний підхід економіки КНР був подібний тому, як у XVIII–XIX ст. підіймалась економіка США на запозиченні британських технологій і товарів. Американські підприємці прагнули повторити секретні британські проекти для ткацьких верстатів та млинів, а уряд США всіляким чином сприяв цьому [7].

Аналогічно тому, як ще донедавна уряд КНР дотримувався політики «корінної інновації», затвердженої урядом у 2006 році, яка виражалася в підвищенні оригінальних інновацій за допомогою поєднання інновацій та повторення інновацій на основі засвоєння іноземних технологій, раннє законодавство містило заборону на отримання патентів іноземними авторами у США на винаходи, що були запатентовані в інших державах, і створювало значні перешкоди для іноземних винахідників. Авторське право США не передбачало будь-якого захисту для іноземних авторів та винахідників. Таким чином, видавництва США, які публікували іноземні твори без дозволу авторів, не порушували власне законодавство. Ця заборона проіснувала до 1891 року, і навіть тоді іноземні автори для забезпечення

захисту своїх авторських прав повинні були видати свій твір у США. Ця вимога повністю не зникла із законодавства до 1980-х років [7].

На сьогодні КНР переглянув політику відносно інновацій та прийняв до уваги обов'язковість дотримання прав інтелектуальної власності для розвитку та інтеграції економіки у світову систему торгівлі. Як зазначив колишній заступник міністра торгівлі США з інтелектуальної власності Мішель Лі, КНР більше не бажає залишатися дешевим товаровиробником винаходів розвинених держав, конкуруючи за низькооплачувану працю, а прагне стати постачальником інноваційної продукції, у зв'язку з чим змінює відношення щодо дотримання прав інтелектуальної власності, що є питанням національного інтересу КНР [8].

Підтвердженням амбіційних прагнень КНР щодо досягнення нового рівня у сфері інтелектуальної власності є прийняття 5 червня 2008 року Національної Стратегії з Питань інтелектуальної власності до 2020 року, основною метою державної політики в галузі інтелектуальної власності зазначено становлення КНР як інноваційної держави шляхом використання національного потенціалу у сфері створення, застосування, захисту та координації інтелектуальної власності. Дана політика спрямована на розвиток внутрішнього ринку, створення ефективного та досконалого законодавства в галузі інтелектуальної власності та підвищення конкурентоспроможності національних товарів на зовнішніх ринках [9].

У 2016 році відзначалося 15-річчя вступу КНР у СОТ, яке передбачає вплив «терміну охорони» та можливість застосування заходів у зв'язку з тим, що законодавство в галузі інтелектуальної власності не відповідає поставленим вимогам. Тож, Уряд КНР і надалі планує посилення заходів з охорони інтелектуальної власності, що має призвести до поліпшення умов для авторів об'єктів інтелектуальної власності та інвесторів [10].

За визначенням Торгового представника США в Спеціальному звіті у 2013 році ефективність захисту інтелектуальної власності та застосування заходів покарання порушників істотно підвищилася, збільшилась кількість адміністративних та кримінальних справ за порушення прав інтелектуальної власності. Поряд з тим, що рівень поки незадовільний, імпульс знаходиться в правильному напрямку [11].

Вступ до СОТ надає державі можливість більш ефективно реалізувати свої загальні торговельні інтереси як самостійно, так і у співпраці з державами-членами, що досягається шляхом: зміцнення національних підходів та інститутів для здійснення міжнародної торгівлі товарами і послугами; полегшення та підвищення надійності доступу до основних експортних ринків; доступу до механізму вирішення спорів з питань торгівлі, відповідно до вимог організації [12].

Ставши учасником СОТ у 2001 році, КНР взяв зобов'язання забезпечувати належний захист об'єктів інтелектуальної власності інших країн відповідно до укладених міжнародних двосторонніх угод та ратифікованих договорів. У рамках СОТ Китай зобов'язався дотримуватися основних принципів організації відповідно до ТРІПС, таких як режим найбільшого сприяння, взаємність і транспарентність. Тобто Китай повинен надавати іншим країнам однакові торгові можливості у себе в країні, надавати торгові поступки іншій країні на основі взаємності. Крім того, законодавча система Китаю повинна бути максимально прозорою, тобто всі закони, що публікуються

в країні, повинні бути доступні іншим державам-учасникам (транспарентність) [13].

КНР тривалий час діяв у межах економіки централізованого планування, тому законодавство в галузях міжнародного обміну товарами та послугами й права інтелектуальної власності відрізнялися від стандартів та процедури, які існували в державах з ринковою економікою. У зв'язку із вступом до СОТ на національному рівні КНР було прийнято законодавство у сфері патентного права, авторського права і товарних знаків для створення розвиненої та всебічної правової бази з метою захисту інтелектуальної власності як місцевих, так і закордонних правовласників [14].

Істотно потребувало внесення змін до законодавства, що забезпечує діяльність приватних підприємств, забезпечення вільного підприємництва, обмеження контролю та втручання державних органів у функціонування та розвиток економіки. У процесі запровадження змін вступ до СОТ здійснює підтримку зусиль уряду, спрямовані на підвищення ефективності та продуктивності; такий результат досягається завдяки зміцненню ринкових відносин, які відіграють важливу роль як самі по собі, так і в якості передумови до вступу до СОТ. Водночас членство в СОТ обмежує використання експортних субсидій, угод про обсяги торгівлі й інших інструментів, які штучно стимулюють зростання експорту [12].

Поправки в Закон КНР про авторське право чітко закріплюють виплати винагороди за відтворення музичних записів на радіо та телебаченні, а також право взяти в оренду комп'ютерні програми та роботи кінематографа. Даний Закон закріплює супутні права та тимчасові заходи щодо бази даних, ним передбачено компенсаційні виплати у випадках виявлення підробки та спеціальних процедур виявлення контрафактної продукції.

Приведення законодавства до міжнародних вимог покликано створити сприятливі умови для залучення інвестицій, у тому числі іноземних, стимулювання розвитку економічної активності. Для досягнення цієї мети одним із важливих аспектів є створення збалансованого режиму інтелектуальної власності, належне дотримання якого має сприяти комерційній та промисловій діяльності загалом [15].

Можна констатувати, що вступ КНР у СОТ справив вагомий вплив на політику держави щодо захисту прав інтелектуальної власності, визначивши пріоритетним напрямком КНР розвиток власних інновацій та національної інтелектуальної власності, на відміну від попередніх періодів, коли метою політики було прийняття заходів, щоб відповідати вимогам більш розвинених країн, таких як США та країни Євросоюзу.

Для ефективного досягнення поставленої мети постійно приймаються заходи з удосконалення системи контролю за дотриманням законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Так, з 2014 по 2015 роки в Пекіні, Шанхаї і Гуанчжоу створені спеціалізовані суди, які займаються вирішенням спорів у галузі інтелектуальної власності в даних містах (провінціях) [16]. У серпні 2017 року в місті Ханчжоу запровадили роботу електронного суду для розгляду справ, пов'язаних з діяльністю в мережі Інтернет, який веде повністю електронний документообіг та розглядає спори в режимі відеозв'язку. Першою розглянутою справою став спір, пов'язаний з порушенням авторських прав у мережі [17].

У 2017 році КНР уперше опинилась поміж заможних держав, що розвивають інновації, будучи державою із середнім

рівнем доходу, в десятому представленому Глобальному інноваційному індексі (ГІ – рейтинг, який щорічно публікують ВОІВ, Корнельський університет та INSEAD – одна із кращих французьких бізнес-шкіл і дослідницький інститут) [18]. Традиційно 20–25 позначку в рейтингу держав з найвищим індексом інновацій займають Японія і розвинуті держави Європи і Північної Америки.

Водночас поряд з позитивним ефектом, який справляє робота СОТ та МВФ, діяльність таких глобальних інституцій піддається критиці за використання глобалізації та її ідеології (вільна торгівля, світове патентне і авторське права, втручання міжнародних інститутів у внутрішню політику тощо) в інтересах найбільш розвинених держав на шкоду більшості держав планет [19, с. 106].

Система СОТ сприяє уніфікації норм для держав без урахування їхньої національної ідентичності, історичного досвіду та інших особливостей. Така уніфікація дозволяє залучити максимальну кількість учасників з різним рівнем розвитку у формування загальної політики у сфері інтелектуальної власності на базі угоди ТРІПС. Однак ставлення до системи ТРІПС загалом неоднозначно і залежить від того, чи є країна розвинутою або тільки розвивається [3].

Система СОТ покликана сприяти більш успішному розвитку відносин у межах трансферу інтелектуальної власності між державами, водночас у разі відсутності ефективної системи охорони прав інтелектуальної власності в державі необхідні ресурси на її створення, що подекуди складно здійснити в державах, які розвиваються. Така ситуація створює умови виникнення парадоксальної ситуації, коли держава знаходить зиск у незаконному запозиченні технології, не сплачуючи за використання та витрачаючи ресурси на розбудову ефективної системи охорони інтелектуальної власності. Проте якщо країна бере на себе міжнародні зобов'язання, система врегулювання суперечок у межах СОТ виключає право приймати такі рішення. Таким чином, залишаються два можливі шляхи розвитку: будувати законодавство відповідно до положень розвинених держав та зміцнювати своє законодавство або продовжувати користуватися перевагами своїх дешевих ресурсів, не розвиваючи законодавство, не брати участь у світовій торгівлі інтелектуальними ресурсами.

Як зазначає Л. Лессіг, на відміну від американських видавництв, які публікували іноземні матеріали без дозволу зарубіжних авторів в XIX ст., не порушуючи законодавство США, зараз копіювальники в Китаї та Азії, у свою чергу, порушують міжнародне та місцеве законодавство, де авторські права іноземних творців захищені. Тож, таке запозичення є не лише моральним злочином, а й злочином проти міжнародних норм та локального законодавства держави [20].

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що держави з низьким рівнем економічного розвитку, будучи споживачами інтелектуальної продукції, навпаки, не зацікавлені в посиленні охорони прав інтелектуальної власності. Зазначене пояснює невдоволення держави, що розвивається, підсиленням процесів глобалізації та прийняттям ТРІПС, дотримуючись позиції, що СОТ представляє інтереси транснаціональних компаній, встановлюючи монополію та підвищуючи ціни на товари – від нових сортів насіння до програмного забезпечення [1, с. 109]. Держави зі слабкою економічною інфраструктурою не вбачають переваг від участі в організації.

Література:

1. Оргинская М. А есть ли интеллектуальная собственность в Китае? 18 июня 2013. URL: <https://blog.ubr.ua/praktika-biznesa/est-li-intellektualnaia-sobstvennost-v-itaе-5853>.
2. Китайский концерн Geely купил Volvo за 1,8 млрд долларов. URL: <https://korrespondent.net/business/auto/1061350-kitajskij-koncern-geely-kupil-volvo-za-18-mlrd-dollarov>.
3. Stoler A.L. China's Role in the World Trade Organization and the Doha Round of Multilateral Trade Negotiations. Second World Forum on China Studies. Shanghai, 2006. P. 3.
4. Китай и глобализация: взгляд из Москвы и Пекина / отв. ред. В.В. Михеев, В.Г. Швыдко М.: ИМЭМО РАН, 2013. 114 с.
5. Новый прогресс в защите интеллектуальной собственности в Китае. URL: <http://legal-way.ru/art2.php>.
6. Huang C., Amorim C., Spinoglio M., Gouveia B., Medina A. Op. Cit. P. 10.
7. Raustial K., Sprigman C. Fake It Till You Make It. URL: <https://www.foreignaffairs.com/>.
8. Jason Zukus How China Is Emerging as a Leader in Global Innovation and IP Rights. URL: <https://thediplomat.com/2017/07/how-china-is-emerging-as-a-leader-in-global-innovation-and-ip-rights/>.
9. Outline of the National Intellectual Property Strategy, 5 June 2008 / State Council of the People's Republic of China. URL: http://www.gov.cn/english/2008-06/21/content_1023471.htm.
10. Китай запускает ряд механизмов защиты интеллектуальной собственности. URL: <http://www.dandreapartners.com/kitaj-zapuskajet-rijd-mexanizmov-zaxit/?lang=ru>.
11. Bebe B. Shanzhai, Sumptuary Law, and Intellectual Property Law in Contemporary China. UC Davis Law Review. 2013–2014. Vol. 47. P. 849–874.
12. Михалопулос К. Интеграция Китая в мировую систему торговли: последствия членства в ВТО. URL: www.siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Resources/3.2.pdf.
13. Сухомлинова Д.С. Формирование позиции Китая по вопросам интеллектуальной собственности в рамках ВТО с учетом особенностей экономики развивающейся страны. Квалификационная работа. М.: 2013. 92 с.
14. Защита исключительных прав в Китае: теория и практика. URL: <http://www.lawfirm.ru/article/index.php?id=16498>.
15. Орлюк О.П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції. Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 3 (86). С. 58.
16. Два юаня: в Китае подготовлены новые редакции законов об организации судов и прокуратуры. URL: <http://chinawindow.ru/china/legal-information-china/business-faq/dva-yuanya-v-kitaj-podgotovleny-novye-redaktsii-zakonov-ob-organizatsii-sudov-i-prokuratury/>.
17. В Китае начал работу первый в мире интернет-суд. URL: <https://psm7.com/news/v-kitaj-nachal-rabotu-pervyj-v-mire-internet-sud.html>.
18. Китай «ворвался» в топ-лист Глобального индекса инноваций. URL: <https://news.un.org/ru/audio/2017/06/1319092>.
19. Stiglitz J. Making Globalization Work. New York; London, 2006. R. 355.
20. Лессиг Л. Свободная культура; пер. с англ. М.: Прагматика Культуры, 2007. 272 с.

Токарева В. А. Интеллектуальная собственность КНР: на пути инноваций

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические аспекты и последствия вступления КНР в ВТО, развитие интеллектуальной собственности в связи с процессами глобализации и вступления в международную организацию. В 2016 году отмечалось 15-летие вступления КНР в ВТО, которое предусматривает истечение «сроков охраны» и применения мер в связи с несоответствием законодательства в области

интеллектуальной собственности требованиям организации. Правительство КНР в дальнейшем планирует усиление мер по охране интеллектуальной собственности, что должно привести к улучшению условий для авторов и инвесторов. Проанализировано, как вступление в ВТО и необходимость внедрения мер в соответствии с положениями Соглашения о торговых аспектах прав интеллектуальной собственности повлияло на формирование современного направления развития политики в области интеллектуальной собственности КНР.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, копирование, глобализация, контрафактное производство, авторское право, шанзай.

Tokareva V. Intellectual property of China: on the path of innovations

Summary. The article deals with the theoretical aspects of joining China to the WTO and how it is impact on the intellectual property development in connection with globalization processes. The 15th anniversary of joining China to the WTO was marked in 2016. This means the expiration of the “protection period” and the possibility of applying measures due

to non-compliance and inconsistency of Chinese intellectual property legislation to the requirements of the organization. The Chinese government plans further strengthen protective measures of intellectual property, which should lead to better conditions for authors and investors. Joining to the WTO obliged to implement measures and rules in accordance with the provisions of the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights and served as an impetus for the formation of a modern direction for the development of China’s policy in the field of intellectual property. Despite the fact that the provisions and politics that are implemented by the WTO have its weak points, membership in the organization is an important element, and a necessary condition for integration into the world trade system. Given the globalization processes – the transformation of national economies included in international economic relations into an integrated part of the world economy that is incapable of functioning and developing in isolation and independently of it, China cannot stand aside of the successful development of the economy.

Key words: copyright, intellectual property, counterfeiting, knockoff, shanzhai.